

TÜRKÇEDE K-S SES DENKLİĞİ

İrem KADIOĞLU*

Öz: Her dilin yerel farklılıklar sebebiyle değişen konuşma biçimleri, daha doğrusu halkın bir bölümünün kullandığı bir ağzı mevcuttur. Türkiye Türkçesi ağızlar bakımından son derece zenginidir. Ses denklikleri temelli yapılan araştırmalarda ağız çalışmalarının varlığı büyük fayda sağlamıştır. Çünkü ağızlar arkaik özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu çalışma yeni bir denklik önermektedir. *k~s* ses denklığı özelinde, bu seslerin geçmişten günümüze geçirdiği evreler, sözcük düzeyinde ses, biçim, anlam özellikleri de göz önünde tutularak karşılıkları verilmiştir. Çalışmada -daha çok çeşitlendirilebilmekle birlikte- Türkçe Sözlük, Tarama sözlüğü ve Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü taranarak bulunan ses denklikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ses Denklığı, Anadolu Ağızları, *k~s*, Evrensel Ses Yasası

K-S Sound Equivalence in Turkish

Abstract: Each language has a dialect that changes due to local differences, or rather a dialect used by a part of the people. Turkey Turkish is extremely rich in terms of dialects. The presence of dialect studies has been of great benefit, in research based on sound equivalence. Because dialects contain archaic features. This study proposes a new equivalence. In particular, the *k~s* sound equivalence, the phases of these sounds from past to present, and their equivalents are given by taking into account the phonetic, morphologic and semantic characteristics at the word level. In the study, although it can be more diversified, the sound equivalences which found by scanning Türkçe Sözlük (The Turkish Dictionary), Tarama Sözlüğü (The scanned text Dictionary) and Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü (The Dictionary of Turkey Turkish Dialects) have been tried to be revealed.

Keywords: Sound Equivalence, Anatolian Dialects, *k~s*, Universal Phonetic Law

1. Giriş

Dil ilişkilerinin belirlenmesinde ve herhangi bir dilin kendi gelişim süreçlerinin ortaya konulabilmesinde evrensel yasalar sonucu oluşmuş ses denkliklerinden yararlanılmaktadır. Türkçenin Altay dilleriyle ilgisinin kurulmasında ya da tarihî ve günümüz lehçeleri arasındaki ilişkilerinin saptanmasında da ses denkliklerinin büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Özellikle tarihî lehçeler ve çağdaş Türk lehçeleri arasında kurulan ses denklığı çalışmaları, Türk dilinin geçmişine tanıklık etmekle beraber, ileride yapılacak çalışmalara da öncülük etmektedir. Ses denklikleri konusunda özellikle yabancı Türkologlar tarafından değerli çalışmalar yapılmıştır. Wilhelm Radloff, Gustaf John Ramstedt, Aleksandr Nikolayeviç Samoyloviç, Martti Räsänen, Nikolay Aleksandroviç Baskakov ve Nikolayeviç Berezin gibi isimler ortaya koydukları çalışmalar ile Türk diline büyük katkılar sağlamışlardır. Türkiye’de ise Reşit Rahmeti Arat ve Talat Tekin önemli tasnifler ve ses denklikleri sunmuşlardır. Ses denklikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda en temelde uygulanması gereken unsur tutarlılıktır. Ses denklığının biçim ve anlam ilişkisinin, bulunan saptanmış sözcüklerde her zaman aynı değişmeyi göstermesi kurulan ses denklığının tutarlı olduğunu ortaya koyar.

* Doktora Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarihî ve Günümüz Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı (TÜRKİYE), E-posta: iremkadioglu811@gmail.com / ORCID ID: 0000-0001-9023-6874.

2. Ses Denklikleri

Ses denklikleri söz konusu olduğunda takip edebileceğimiz farklılaşmalara değişme, izleyemediklerimize denklik adını veriyoruz. Aynı dönem içinde benzer ya da farklı coğrafyalarda yaşayan ve öncelik ya da sonralık durumunu tam olarak bilemediğimiz sözcükler için denklik tanımı yapılmaktadır (Yıkılmaz, 2020: 60). Ses denkliklerinde düzenli ve düzensiz değişmelerin olduğu ve tam bir tanım yapılamayacağı açıktır. Karşılaştırmalı dilbilim, evrensel değişim tiplerinden faydalanarak diller arasında denklikler kurulmasını sağlamaktadır. Karşılaştırmalı dilbilimin inceleme alanlarından olan dillerin genetik sınıflandırılması konusu ses denklikleri arasındaki ilişkiyi kurmamız için gereken en temel zeminlerden birisidir. Bu sınıflandırma, dillerin tarihsel süreçlerini yeniden yapılandırır ve diller arasındaki ilişkinin türünü ortaya çıkarır. Genetik sınıflandırmanın ilk aşaması ise ses denklikleridir. Aynı aileden olduğu düşünülen diller arasında düzenli ve istisnasız ses denkliklerinin olması gerekmektedir. Daha sonra ise diller arasındaki biçimbilgisel, sözdizimsel, anlamsal gibi farklı dilbilgisel denklikler kurulmalıdır (Açık Öz, 2017: 6).

Altayistik çalışmalarının henüz yeni başladığı dönemde Moğol dil biliminin kurucusu olan Ramstedt, bu alana birçok katkı sağlamıştır. Altay dilleri arasında birçok ses denkleğinin kurucusu olarak Ramstedt görülmektedir. Görüşleri elbette desteklenmekle beraber bazı eleştirilere maruz kalmış ve kabul etmeyen bilim adamları da olmuştur. Çuvaşça /r/ve /l/ ünsüzlerinin, Türk dillerinde /z/ ve /ş/ ünsüzlerine denk geldiği Schott'dan beri bilinmekteydi. Ancak buna ek olarak Moğolca /r/ve /l/ ünsüzlerinin de Türkçe /z/ ve /ş/'ye denk geldiğini Ramstedt ortaya atmıştır (Gökçe, 2015: 170). Kendinden önceki araştırmacılar gibi o da Moğolcadaki r'nin z'den, l'nin de ş'den eski olduğunu düşünüyordu. Ancak daha sonra Çuvaşça ve Moğolca r ve l'nin Türkçe z ve ş'den daha eski olduğu sonucuna vardı. Bu sonuç Rotasizm (R'leşme) ve Lambdasizm (L'leşme) şeklinde adlandırılmaktadır. Moğolca kelime başındaki n, d, j ve y'nin Çuvaşça'da s'ye, Türkçede ise y'ye denk geldiğini bulan kişi yine Ramstedt olmuştur. Bu ses denkliklerine ek olarak Türkçe -p- ve -b=- Klasik Moğolca g- ve Orta Moğolca h=- Mançuca f=- Goldice (Nanay) p- Evenki ve Lamut h=- Türkçe (sıfır) ses denkliklerini de kurmuştur (Tekin, 2013: 71).

Yukarıdaki bilgiler ışığında bu çalışma Türkçenin kendi gelişimi içinde yeni bir denklik tespit edildiğini savunmaktadır. Bu denklik k~s ses denkleğidir. Literatür taraması sonucunda bu denklikten bahseden üç çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan ilki Osman Karatay'a aittir. "*Büyük Kelimesinin Kökeni ve Medlerin Dili Hakkında*" (2010: 468) adlı yazısının küçük bir kısmında bu denklikten bahsetmiştir. Bu makaleyi referans alan diğer bir yazı ise Fatih Şengül'e aittir. *Homeros'a Göre Kimmer Kavim Adı Etimolojisi* (2008: 35-41) adlı yazısında Türkiye Türkçesi ile lehçeler arasındaki ve yabancı diller ile Türkçe arasındaki ses denkliklerine örnekler vermiştir. Bir diğer çalışma ise Süleyman Kaan Yalçın'ın "*Su*" *Sözcüğünün Etimolojisi ve "Su" ile İlişkilendirilen Farklı Sözcüklere Yönelik Ortak Kök Arayışı* (2018: 5) adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada (k > g > y > s > h > ø; k~t (d/ç); p > h > ø / p > b > m) ses denklikleri kurulmuş ve başlıkta da vurgulandığı üzere su sözcüğü ile ilişkili olduğu düşünülen sözcükler (kar, kırağı, yu- (yıkamak), müren (deniz); damla vb. örnekler incelenmiştir. Su sözcüğünden dallanan sözcüklerin yine su ile ilişkili olduğu görülmüştür. Yağış şekilleri ve oluşturdıkları şekillerin bu ses denkleğini desteklediği görülmüştür. "Su"yla ilişkili bulunan yağış biçimlerinin ve bu biçimlerin oluşturduğu şekillerin (kar, kırağı, yağmur, buz, boran, dolu vb.), yine sudan oluşan nehir, ırmak, göl,

dere, deniz, dalga, damla vb. gibi sözcüklerin; suyla yapılan eylemlerin “yıkamak, yıkanmak, yüzmek, dalmak vb.”, bazı suda yaşayan canlıların (kuğu, kurbağa, balık, kunduz vb.) ve su ile ilgili araçların (könek “su tulumu”, susık “kova”, kumgan “kova”, kova “kova” vb.” adlandırmalarının geldiği görülür (Yalçın, 2018: 5).

3. Türkiye Türkçesi ile Türk Lehçeleri ve Türkçe ile Yabancı Diller arasında Kurulan Ses Denklikleri

k~s ses denkleğinin başka dillerdeki ve Türkçenin uzak ve yakın lehçelerindeki durumuna birkaç örnek verilecek olunursa: İng. “Sun” güneş” TT. Kün “güneş”, Frs. Sim “gümüş”, TT. “gümüş” = Kr. Kim “gümüş”, Alm. Sorge “endişe”, TT. “Kork-“, Rus. Sorok “Kırk” TT. Kırık, Rus. Konets ”son” TT ”son”, Rus. Saldo “Bakiye”, TT.”Kaldı”, Rus. Sobako”Köpek” TT. “Köpek” Eski Japonca kata “yan, bir yan, yarım” ,TT. “kıyı, yan”, İng. side “yan” (Karatay, 2010: 468).

İng. Slim “ince”, TT. “Kalın” ~ Çuv. “Hulin/ Hulim”, Sümerce gim “gibi”, İng. Similar ~ Same ”benzer”, Arapça keme ”gibi”, Azerb. T. kimi “benzer” ~ Karaçay-Malkarca Kibik “gibi” ~ Tat. simak ve kivik “gibi” ~ Kırgızca sımak (benzeyişi ifade eden bir sözcük) ~ Çuvaş. Sim “benzerlik” (Şengül, 2008: 38).

TT. kat- “katmak, eklemek”,Çuv.Site “katmak-eklemek”; TT. kurum “ocak bacalarında biriken kalın is” ~ Çuv. sirim “karbondioksit, boğucu duman”; T.T. sırim” Bazı işlerde sicim yerine kullanılan, ince ve uzun, esnek deri parçası” ~ Kırgız T. karamlı “boylu-poslu, endamlı” ~ Çuv. karin “uzanmak, boy vermek” (Şengül, 2008: 39-40).

Buna ek olarak Çuv. *simah* ile DLT *sumlı* fiili ve TT. konuşmak fiilinin bariz kökü kon- arasında da k~s ve m~n geçişlerinden bahsetmek mümkündür. Sümerce sar “saç kesmek” yine Sümerce sır “yolmak, koparmak” ~Türkmence sıyr-mak “sakal kesmek” ~ TT. sıyr-mak “kesmek”~ kazı-mak sözcüklerinde k~s ve r~z geçişleri bariz şekilde görülmektedir. Şengül ayrıca Arapça sirr ”sır”, TT. kız(giz) sözcükleri arasında bir k~s ses denkleği görmektedir. Yazısının devamında Şengül’ün Türkçenin kızıl ~ Çuv.hirli “kırmızı, kızıl”, ile Kürtçe sor “kırmızı”, Rus. krasniy “kırmızı”sözcükleri arasında da benzer denkleği kurduğı tespit edilebilmektedir (Şengül, 2008: 38).

Bu makalede yukarıdaki çalışmalar ışığında ancak bu çalışmalarda yer almayan Anadolu ağızlarındaki örnekler derlenerek sunulmuştur. Çalışmaya başlamadan önce Türk dilinde /k/ ve /s/ seslerinin durumunu ve gelişimini vermek faydalı olacaktır. /k/ sesinin Altay dillerindeki görünümünü izlemek için Poppe’nin tablosunu tercih ettik. /k/ sesinin Altay dillerindeki gelişimini, art ünlülü ve ön ünlülü şekillerde gösteren Poppe’nin tablosu şu şekildedir:

<i>Ön ve Ana Mongolca</i>	* q(1), k (2)
<i>Yazı Mongolcası</i>	* q(1),k (2)
<i>Tunguzca</i>	k(3), g (4)
<i>Korece</i>	k
<i>Ön Türkçe</i>	*q(1), * k(2)
<i>Çuvaşça</i>	ħ(1), K (2)
<i>Eski Türkçe</i>	q(1), k (2) (Poppe, 1994: 28).

Bu denklilere ek olarak Ana Altayca /*k/ sesinin gelişimi ile ilgili olarak Gökçe şu açıklamaları yapmıştır. Ana Altay dili için tasarlanmış olan /*k-/ ses biriminin Ana Moğolca ve Ana Türkçede ön ünlülü sözcüklerde korunduğı, art ünlülü sözcüklerde ise q- ses birimine geliştiğı görüşü ilk defa Ramstedt tarafından dile getirilmiştir (Gökçe, 2015: 187). Poppe ise Türk dilinde art damaksıl q- ünsüzünün ikincil bir gelişim

olduğunu kabul eder. Ana Altayca *k- ses birimi üzerine yukarıdaki görüşler genel bir kabul görmüş olmasına rağmen *g- ses biriminin Türkçe için kanıtlanabilir olup olmadığı sorunu güncelliğini hala korumaktadır. Ramstedt ve Poppe'ye göre Ana Altayca aslı *g- ses birimi (art damaksıl ikincil *y- ile) İlk Türkçe'de *k- (art damaksıl ikincil *q-) sesbirimi ile karışmıştır (Poppe, 1994: 28).

Bu görüşlerin aksine Menges, Oğuz ve Tuva Türkçelerinde kelime başında tanıklanan *g-‘li sözcükleri dikkate alarak Ana Türkçenin aslı bir *k-: *g- zıtlığına sahip olduğunu, bu durumda sözü edilen iki yazı dilinin bu ses birimler açısından Türkçenin eskicil bir özelliğini yansıttıklarını düşünmüştür: TT. *Gün* < ATü. * *gün*, TT. Kes- < ATü. *Käs-*. Diğer yandan Türkçe için aslı bir *g- sesbiriminin varlığı ise Nostratik teorisi taraftarları tarafından da ısrarla vurgulanmıştır. Altay dil ailesi tezine inanmakla birlikte, bu teoriyi Nostratik dil ailesi çerçevesinde geliştirmek isteyen Starostin ve arkadaşları da Ana Türkçe için üçlü bir ünsüz dizisi tasarlamaktadırlar: *k'(glottal/gırtlaksıl)- : *k-: *g- . Kelime başı sızıcı *s sesi ile ilgili ise Poppe şu denklikleri vermiştir:

<i>Ana Mongolca</i>	*s(1) ve ş(2)
<i>Yazı Mongolcası</i>	s(1) ve ş(2)
<i>Mançu ve Evenkice</i>	s
<i>Lamutça</i>	h
<i>Korece</i>	s
<i>Ana Türkçe</i>	*s
<i>Eski Türkçe</i>	s
<i>Çuvaşça</i>	s(1) ve ş(2) (Poppe, 1994: 47).

Görüldüğü üzere Altayistik açısından Poppe k~s arasında bir denklik görmemiştir. Bu nedenle biz de yukarıda farklı çalışmalarda örnekleri bulunmasına rağmen bir makalede işlemek üzere konuyu sadece Anadolu ağızlarıyla sınırlandırmayı uygun bulduk. Bulduğumuz örnekler çoğaltılabilir olmasının yanı sıra, Türk dilinde bir k ~ s ya da s ~ k değişikliğini doğrulamaktadır. Aşağıda bu örneklerle yer verilmiştir.

4. Türkiye Türkçesi ile Anadolu Ağızlarındaki Ses Denklikleri

4.1. İnceleme

Kaltak ~ Saltak

Türk Dil Kurumu TS'de *Kaltak* “ sözcüğünün anlamı; 1) Üzeri meşin, halı vb. şeylerle kaplanmamış olan eyerin tahta bölümü, 2) Kuskunsuz eyer , 3) **İffetsiz ve namussuz kadın**’dır (TS, 2011: 1286).

Saltak sözcüğü TS'de ve TAS'ta bulunamazken, TTAS'ta şu anlamlara gelmektedir; 1) Topluluk (Manisa ve köyleri), 2) **Kötü yolda kadın** (Günder *Ermenek Konya) olmak üzere iki anlamı bulunmuştur. Tuncer Gülensoy'un Köken Bilgisi sözlüğü'nde “*kaltak*” sözcüğü için 1) Eyer; eyerin tahtadan olan kısmı. 2) **Kaba(iffetsiz), namussuz** olmak üzere ortak anlamları tespit edilmiştir. O. N. Tuna sözcüğün kalta- ‘sürmek’, kalta-k ‘sürtülmüş anlamında olduğunu, ‘eyer’ için kullanıldığını, diğer anlamının da kadınlar için yine bu kök ile ilgili olduğunu söylemiştir (Gülensoy, 2011: 455). İki kelimenin de kötü ve iffetsiz kadın anlamlarının ortak olması, aynı kelime olduklarının kanıtlar niteliktedir.

Kek- ~ Süs-

Kekmek fiilinin TS'de anlamı verilmezken, TAS'ta 1) **Gagalamak** anlamıyla verilmiştir. (TAS,1983,s.132). TTAS'ta; 1) Sapmak, kaymak, hedefi şaşmak (Merzifon -Amasya, Küçükisa *Zile -Tokat, *Beyşehir -Konya, *Bor -Niğde). 2) **Gaga** (Akhisar -

Manisa, Balıkesir, Bayramiç -Çanakkale, Tokat -Eskişehir, Çardak *Afşin -Maraş, *Nizip -Gaziantep, *Develi -Kayseri, Adana.3) **Kuşların yem yemesi, gagalamak** (İğdecik *Alaşehir -Manisa, Karamanca *Gediz -Kütahya, Malatya, *Göksun -Maraş, *Reyhanlı ve Amikovaşlı Türkmenleri, *Dört Yol -Hatay *Çamova, *Divriği -Sivas, Kayseri, *Osmaniye, *Kadirli -Adana). 4) Baş sallamak (Tokat -Eskişehir, Yozgat).5) Sürtüşmek (Kula Manisa).6) Sapmak, yön değiştirmek (Gökdere *Akdağmadeni Yozgat) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Süsmek fiili TS'de 1) **Boynuzlu hayvanın boynuzu ile vurması, tos vurmak anlamıyla verilmiştir.**(TS, 2011, s.2190). TAS'ta 1) **Sivri bir şeyle dürtmek, hayvan boynuzu ile vurmak, boynuzlamak** anlamıyla TS ile aynı anlamda verilmiştir. (TAS, 1983: 196). TTAS'ta verilen anlamlar da paralel olmakla birlikte şöyledir: 1) **Toslamak, boynuz vurmak** (Yassıören *Senirkent, *Gelendost, *Atabey, *Eğridir köyleri, Gönen -Isparta, Kavak *Yeşilova -Burdur, Kale *Tavas, *Çivril, Ekse *Çal -Denizli, *Nazilli, *Bozdoğan -Aydın, İzmir ilçe ve köyleri, Zeytinli *Edremit -Balıkesir, Kemallı *Ezine -Çanakkale, Kütahya, *Söğüt -Bilecik,m*Sivrihisar -Eskişehir, *Gebze, *Kandıra -Kocaeli, *Düzce -Bolu, Kışla, Aliköy *Çaycuma -Zonguldak, *Taşköprü, Peşman, *Daday, Aşağı Kayı *Tosya -Kastamonu, *İskilip -Çorum, Muscalı, *Çarşamba -Samsun, Zara, Ilık su -Amasya Perşembe -Ordu, *Tirebolu, *Mesudiye -Ordu,*Kemaliye -Erzincan,*Kızılcakhamam, *Keskin, *Çubuk -Ankara, Kırşehir, Aşağı Pınar -Kayseri, Bakırdağ, Çataloluk *Develi -Kayseri, *Bor -Niğde, Konya ilçe ve köyleri, *Feke, Gâvurdağı -Adana, İçel ilçe ve köyleri, *Alanya -Antalya, Muğla, *Lüleburgaz -Kırıkkale, Karamemet *Çorlu, *Hayrabolu -Tokat. 2) Hor bakmak, itip kakmak(Bor -Niğde). 3) Küskün kimse yan yan bakmak (Kurşunlu -Çankırı).4) **Hayvanın boynuzunu vurması, toslamak** (Gölkonak, Yenişar* Şarkikaraağaç, Kumdanlı *Yalvaç Isparta, Burdur, Darıveren *Acıpayam Denizli, *Susurluk Balıkesir, Kastamonu ve çevresi, Pınarlıbelen *Bodrum Muğla. 5) Düz yüzey üstünde pürüzler, kabarcıklar, çıkıntılar oluşmak(Çorum). 6) **Boynuzuyla vurmak; boynuzlamak** (Erzurum).7) (boynuzlu hayvan) **Tos vurmak** (Adana, Osmaniye) (<https://sozluk.gov.tr/>). Her iki sözcük arasındaki anlam paralelliği bir ses değişmesi olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kelek ~ Selek

Kelek sözcüğünün TS'de verilen anlamları ise şöyledir: 1) Olgunlaşmamış, ham kavun. 2) İrmaklarda işleyen ve şişirilmiş tulumlar üzerine kurulan bir tür sal. 3) Yer yer çıplaklığı veya boşluğu olan, 4) Kılsız, 5) **Aptal**. (TS, 2011: 1380). Sözcük TAS'ta "Sabunculukta ve boyacılıkta kullanılan kalya taşı" anlamında verilmiştir (TAS, 1983: 132).

TTAS'ta verilen anlamlar şöyledir: 1) Hayvanların boyunlarına takılan büyük çan, çingirak. 2) **Aptal** 3) Parasız alınan eşya 4) Duvar örülürken tuğlalar arasına doldurulan çamur. 5) **Küfe** 6) Sal, kayak 6) Düzen, hile 7) Mısır yaprağı 8) Kesik ya da kırık boynuz 9) Eski ayakkabı 10) Düzen, al 11) Tüysüz genç, eşcinsel 12) Olgunlaşmamış karpuz, kavun 13) Zil 14) Yan (<https://sozluk.gov.tr/>).

Selek sözcüğünün TS'de anlamı şöyledir: 1) Cömert. TTAS'ta ise verilen anlamlar şunlardır: 1) Kulpsuz, yayvan çamaşır sepeti.2) **Küfe**.3) Eliaçık, cömert. 4) .Savurgan, tutumsuz, düzensiz. 5) **Aptal, budala**. 6) Tahtaboş, taraça 7) Eliaçık 8) Düşünce 9) Sırtta yüklenen yük (TS, 2011: 2062). Hasan Eren bu sözcüğün kökeninin bilinmediğini

söylemekle birlikte “Şelek” yerel ağızlarda ‘küfe’ olarak da geçer. < Erm. *şalak* ‘bag, load; back’ bilgisini vermiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Ses denklığı için bulunan örnekler arasında en ilginç örneklerden birisi olan kelek-selek denklığında, hem farklı hem de ortak anlam tespit edilmiştir. Her iki sözcüğün de “aptal, salak” anlamında kullanılması, yine ortak olarak “küfe, sepet” anlamında kullanılması ilginçtir. Sırta yüklenen yük, arkada, geride olan” anlamları muhtemelen küfe sözcüğündeki ortaklığı doğurmuştur. Bu denklikte metaforlaşma göze çarpmaktadır. İkisinin de boş olması ile kafası boş şeklinde bir metaforlaşma görülmektedir. Bu anlam ortaklığı sözcüklerin temelde aynı olduklarını doğrulamaktadır.

Kavlamak ~ Savlamak

Kavlamak sözcüğünün TS’deki anlamı şöyledir:1) Kabarıp dökülmek, soyulmak (TS, 2011: 1357). TAS’taki anlamları şudur: 1) Tüyü dökülmek, derisi ve kabuğu soyulmak. 2) **Kovlamak; zemmetmek, gıybet etmek** (TAS, 1983: 130). Kovlamak şekline baktığımızda (koglamak,kogulamak) gammazlık etmek,münafıklık etmek anlamlarının verildiğini de görmekteyiz. (TAS, 1983: 145). TTAS’ta ise anlamları şöyledir: 1) Soyunmak. 2) **Söz getirip götürmek** (<https://sozluk.gov.tr/>).

Savlamak sözcüğünün anlamı ise TS’de şöyledir: 1) **İddia etmek** (TS, 2011: 2044). TAS’ta: 1) **Hikâye etmek, mesel irat etmek.** (TAS, 1983: 182). TTAS’ta 1) Başından savuşturmak, atlatmak 2) Kuruyan sığır derilerini eşit ende parçalara bölmek, dilimlemek (<https://sozluk.gov.tr/>). İki sözcüğün de laf getirmek, hikaye etmek anlamlarının aynı olduğu, ve buna bağlı olarak iki sözcüğün de ses değişmesi yaşadığı ve aynı sözcük oldukları tespit edilmiştir.

Kanmak ~ Sanmak

Kanmak sözcüğü TS’de şu anlamlara gelmektedir: 1) **Söylenilen sözün, anlatılan konunun doğruluğuna inanmak.** 2) **Tatlı sözlere aldanmak.** 3) Bir gereksinimini, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak. 4) Yetinmek, iktifa etmek (TS, 2011: 1299). TAS’ta anlamı verilmemiştir. TTAS’ta ise şöyledir: 1) Su ve benzeri şeylere doymak (Malatya). 2) **Aldanmak, kanmak** (Artvin Yusufeli Uşum köyü) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sanmak sözcüğü TS’de şu anlamlardadır: 1) **Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek** 2) **Gibi gelmek, farz etmek,** 3) **Bir şey veya kimsenin ... olduğunu düşünmek.** (TS, 2011: 2028). TAS’ta: 1) İstemek, dilemek. 2. Düşünmek, tasavvur etmek. 3. Kuşkulananmak, tereddüt etmek. (TAS, 1983: 180). TTAS’ta yine aynı anlam verilmiştir. 1) Sanmak(Diyarbakır, Erzurum) (<https://sozluk.gov.tr/>). İki sözcüğün de “öyle olduğunu düşünme” anlamları aynıdır. Anlamları sözcüklerin ses değişmesi yaşadığını kanıtlamaktadır.

Kı- ~ Sı-

1) Kırık ~ Sırık,

Kırık sözcüğü TS’de şu anlamlarda verilmiştir. 1) Kırılmış olan. 2) Tam nota göre düşük olan (not). 3) Saf renkten hafif uzaklaşmış. 4) Kırılmış bir şeyden ayrılan parça. 5) Kemiğin bir etki ile kırılması. 6) Bir şeyin kırılan yeri. 7) Kırıntı. 8) Melez. 9) Tavla oyununda oyun dışı bırakılan pul. 10) Gücenmiş, üzgün. 11) Kadının veya erkeğin

yasalara ve törelere aykırı olarak ilişki kurduğu erkek veya kadın. 12) Fay (TS, 2011: 1414-1415).

TAS'ta sözcüğün yalnızca “Çapkın” anlamı verilmiştir (TAS, 1983: 138). TTAS'ta ise anlamları şöyledir: 1) Eşek yavrusu, sıpa. (Balaç, Kavak *Vezirköprü -Samsun, Parak *Alucra, *Şebinkarahisar -Giresun, Hacıilyas *Koyulhisar -Sivas, Muğla. 2) Şıklığa özenen, gösteriş çabasındaki (Saray -Çankırı). 3) Kadının yasalara ve törelere aykırı olarak ilgi kurduğu erkek sevgili. (Bağlılı *Gelendost, *Eğridir ve köyleri, *Yalvaç -Isparta, Başpınar *Tefenni -Burdur, Çöplü *Çivril, Kösten *Honaz -Denizli, Narlıdere -İzmir, Kütahya, Eskişehir, *Gemerek -Sivas, Yozgat, Çelebi, Karabekir, *Keskin -Ankara, *Köşker -Kırşehir, Hisarcık, Tacin, *Develi, *Pınarbaşı -Kayseri, Bahçeli *Bor -Niğde, *Beyşehir, *Ermenek -Konya, *Çukurova -Adana, Navdalı *Mut, Tekeler *Silifke, *Anamur, *Mersin -İçel, *Elmalı ve Korkuteli çevresi -Antalya, *Lüleburgaz -Kırklareli. 4) Yolsuz birleşmelerde arabulucu erkek.(Kemaliye *Alaşehir -Manisa). 5) Cinsi sapık(*Beşiktaş -İstanbul).6) Hafif, hoppa (*Milas -Muğla). 7) Ormandan açılmış tarla(Darıveren *Acıpayam -Denizli, *Ladik -Samsun, *Bayadı, Bolaman, Buhari -Ordu). 8) Döküntü, fena tütün(Darıveren *Acıpayam -Denizli). 9) Çıkmaz yol(Fili *Biga -Çanakkale). 10) **Döveni boyunduruğa bağlayan ucu çengelli ağaç.** (Erzincan). 11) Bir çeşit kılçıksız başaklı buğday(Erzurum).12) Ufak kulaklı kara keçi(Veliköy -Rize). 13) Yol kesen.(Gaziantep). 14) Küçük çömlek(Samsun).15) İbrik(*Bozüyük -Bilecik).16) Ot, çalı biçmek için kullanılan küçük orak (Eleşkirt *Doğubeyazıt -Ağrı). 17) Yanılgı, kusur, suç (Maraş). 18) Su oluşu(Çilehane *Reşadiye -Tokat). 19) Ufalanmış pirinç (*Akyazı ve çevresi -Sakarya). 20) Kanı karışık, melez (Kalkıç -İzmir, Buğabağı -Çorum, Karaaptal *Ladik -Samsun, *Merzifon -Amasya, Gümüşhane, Erzincan, Sivas, Antalya, *Milas -Muğla). 21) Eşek yavrusu, sıpa (Gökdere *Akdağmadeni Yozgat) (<https://sozluk.gov.tr/>). Hasan Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde bu sözcüğünü kırık biçiminde olduğunu ağızlarda kırık şeklinde olduğunu söyler kırık sözcüğü için : ‘bir çeşit kılçıksız buğday’ Ağızlarda kırık olarak da geçer.< Erm k'rik ‘awnless wheat’ açıklamasını yapmıştır (1999: 245).

Sırık Sözcüğü TS'de 1) **Değnekten uzun ve kalınca ağaç** (TS, 2011: 2100). TAS'ta ve TTAS'ta anlamı bulunamayan sözcük için Hasan Eren şu açıklamayı yapmıştır : **‘Değnekten uzun ve kalın ağaç’** ~ Tkm sırık. - Kklp sırık. -Kzk sırık ‘çadır direği’. - Tat. sırgı. -Alt sırık. Altay Türkleri sıra biçimini de kullanırlar, -Kums *sırık*. Kumandılar sarık biçimini de kullanırlar. Sag *sırak*. Sagaylar ise sıra biçimini de kullanırlar. ~ Uyg sırık, Orta Türkçede sırık ‘çadır direği, sırık’ olarak geçer. Eski Kıpçakçada da sırık biçimi kullanılır. Kökünü bilmiyoruz. O bakımdan çağdaş diyalektlerde kullanılan biçimler arasındaki ses farkları da açık olarak anlaşılıyor. Çağdaş Türk diyalektlerinde “sırığa” türlü adlar verilir: kuruk (Blk.); *kurık* (Nog.); *siydam* (Mad.); *kubu* (Şor.) *kumma*,(Şor), *soygü* (Şor), *söybe*, *söyge*(Şor),*sülgü* (Şor) gibi (Eren, 1999: 365). İki sözcüğün de çeşitli anlamları bulunmakla birlikte “ağaç” kavramının ortak olduğu ve k-s ses değişmesi yaşadığı görülmektedir.

2) Kırık ~ Sırık

Kırık sözcüğü TS'de şu anlamlarda verilmiştir. 1) **Kırılmış olan.** 2) Tam nota göre düşük olan (not). 3) Saf renkten hafif uzaklaşmış. 4) **Kırılmış bir şeyden ayrılan parça.** 5) **Kemiğin bir etki ile kırılması.** 6) **Bir şeyin kırılan yeri.** 7) Kırıntı. 8) Melez. 9) Tavla oyununda oyun dışı bırakılan pul. 10) Gücenmiş, üzgün. 11) Kadının veya erkeğin yasalara ve törelere aykırı olarak ilişki kurduğu erkek veya kadın. 12) Fay (TS, 2011: 1414-1415).

Sınık sözcüğü ise TS'de 1) **Kırık, çikık** 2) Yenilmiş, bozguna uğramış (TS, 2011: 2096). TAS'ta sınık sözcüğünün sınık sözcüğüne yönlendirdiği görülmektedir. Sınık sözcüğü için: 1) **Kırık**. 2) Mağlup, yenik, bozguna uğramış anlamları verilmiştir.(TAS, 1983: 186) TTAS'ta verilen anlamlar ise şöyledir: 1) Sersem, budala (Çakır -Afyon, Kütahya). 2) **Kırık, çikık** (Bursa, Ezine -Amasya, Şebinkarahisar -Giresun, Iğdır -Kars, Kemah -Erzincan, Van, Silvan -Diyarbakır, Urfa, Gaziantep, Maraş, Çiçekdağı -Kırşehir, Niğde, Konya, Antalya). 3) Kanıklık, göz tokluğu (Şabanözü, Polatlı -Ankara). 4) İyi yürekli, saf (Konya). 5) Utangaç (Türkşerefli, Haymana -Ankara). 6) Kırgın, dargın (Çelik, Besni -Adıyaman, Üçem,Balâ -Ankara). 7) Soluk, renksiz (Bergaz, Ezine -Çanakkale, İstanbul, Edirne, Hayrabolu -Tokat).8) Pamuk çekirdeği (Bademli -Konya). 9) Pamukta bozuk lifler (Mut -İçel).10) Yastık içine doldurulan pamuk, yün ya da bez (Eymir, Bozdoğan -Aydın).11) Derviş (Ünye -Ordu).12) İçi boş, çürük (Kadıköy -Denizli).13) Bozuk. (Bursa).14) İstekli (Gölcük -Muğla).15) İçi boş (Yalvaç-Isparta, Pınarlıbelen, Bodrum-Muğla), 16) Yarı kuru (Pınarlıbelen, Bodrum-Muğla) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sınık kelimesinin doğrudan “kırık” sözcüğüne yönlendirmesi aslında sözcüklerin aynı olduğunu ve k-s değişmesi yaşandığını göstermektedir. İki sözcüğün de “kırılmış, parçalanmış” anlamları sözcükleri ortak yapmaktadır.

3) **Kırmak ~ Sımak**

Kırmak sözcüğü TS'de şu anlamlara gelmektedir : 1) **Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak**, 2) **İri parçalara ayırmak**. 3) Belirli bir biçimde katlamak, 4) Öldürmek, yok olmasına neden olmak, 5) Bir şeyin fiyatını azaltmak, indirmek, 6) Tavlada karşı oyuncunun pulunu oyun dışında bırakmak 7) **Vücut kemiklerinden birini parçalamak** 8) Tahılı iri ve kaba öğütmek. 9) Hareket durumundaki canlının veya taşıtın yönünü değiştirmek, çevirmek, döndürmek. 10) Dileğini kabul etmeyerek veya beklenmeyen bir davranış karşısında bırakarak gücendirmek, incitmek, 11) Yok etmek. 12) Gücünü, etkisini azaltmak. 13) Kaçmak, uzaklaşmak. 14) Değerinden düşük fiyata almak (TS, 2011: 1419). TAS'ta sözcük “Öldürmek, yok etmek, imha etmek, anlamındadır.(TAS,1983,s.138) TTAS'ta ise anlamları şöyledir: 1) İskambil oyununda koz kırmak (Trabzon), 2) Sıvışmak, uzaklaşmak (Trabzon) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sımak sözcüğünün TS'de anlamları şunlardır: 1) **Kırmak, bozmak**. 2) Yenmek, mağlup etmek (TS, 2011: 2095). TAS'ta; 1) **Kırmak**. 2) **Bozmak, nakzetmek**. 3) Yenmek, mağlup etmek, tenkil etmek. 4) Aşağı görmek. 5) Gereğini yapmamak, bertaraf etmek, reddetmek, hiçe saymak, kabul etmemek. 6) Yıkmak, harap etmek (TAS, 1983: 186).

TTAS'ta ise anlamları : 1) **Kırmak** (yumurta vb. için) (Niğde), 2) Bozmak (sözü, emri, yemini) (<https://sozluk.gov.tr/>). KBS'nde “*kır-*“ fiili “Kırmak, katletmek ve öldürmek” anlamında verilmiştir (Gülensoy, 2011: 510). Sı- fiili ET.'de ‘kırmak, sındırmak’ , OT.'de ‘kırmak, bozmak, yenmek, galebe etmek anlamlarındadır. DLT : sındı ‘makas’ ; sın- ‘kırılmak’, bozulmak, incimek’ ; sınık ‘kırılmış’ açıklamaları yapılmıştır (Gülensoy, 2011: 761). Sı- ve sın- fiili ayrı ayrı değerlendirilmiş ve sın- fiili için ‘kırılmak’ anlamının yanında, ET (Uyg.) sın-; sıyık ‘kırıntı, enkaz’ < sı-k (FİYE) açıklaması yapılmıştır. Her iki sözcüğün de olumsuz olarak kullanılması ve özellikle kır-/sı- fiillerinin “bozmak, parçalamak” anlamlarında verilmesi aynı kelime olduklarını doğrulamaktadır.

4) Kıftu ~ Sındı

K'li şekilleri olmayan sözcük için s'li şekiller mevcuttur. Sındı sözcüğü TS'de ve TAS'ta "makas" anlamına gelmektedir (TS, 2011: 2095), (TAS, 1983:186). TTAS'ta yine aynı şekilde makas anlamına gelmekle birlikte buna ek olarak, "İnci" (Afşar, Pazarören, Pınarbaşı Kayseri) anlamına da gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>). Hasan Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde şu açıklamaları yapmıştır : 'makas' anlamına gelen sözcük Anadolu ağızlarında *sındı*, *sundu* ve *sindi* olarak da geçer. ~ Tkm. *sındı*, ~ OT (Oğuzca) *sındı*. Brockelmann -*du* ekiyle yapılmış türevler arasında saymakla yetinmiştir. Doerfer *sin-* 'zerbrechen' kökünden geldiğini açıklamış, -*du* (-*tu*) ekine ilişkin ilginç örnekler vermiştir. Clauson alıntı olasılığı üzerinde durmuştur. Kâşgarlı Mahmud'a göre Çiğiller makasa *kıftu* adını verirler. Bu ad çağdaş diyalektlerde *kıptı* olarak kalmıştır. Blk *kıptı*. -Şor, Sag. *kıptı*. -Yak. *kıptıy*. Buna karşılık, diyalektlerin büyük bir bölümünde makasa *kayçı* adı verilir: Az. *Gayçı*, Tkm. *Gayçı*, Alt., Tel. *kayçı*.- TatK. *Kayçı*, Bşk. *Kaysı*, Kklp. *kaysı*.Kzk. *Kaysı*, Krg.*kayçı*, Özb. *kayçı* (Eren, 1999: 364). Sözcüğün gelişiminin şu şekilde olduğunu düşünmekteyiz: Sı-n-du (Fiil kökü-Fiilden fiil yapım eki- Fiilden isim yapım eki)/ Kıftu: Kı-r-p-tu (Fiil kökü-Fiilden fiil yapım eki-Fiilden fiil yapım eki- Fiilden isim yapım eki). /t/ sesi düşmüştür, /p/ sesi /f/ sesine dönüşmüştür.

Kulak ~ Sulak

Kulak sözcüğünün TS'deki anlamları şunlardır: 1) Başın her iki yanında bulunan işitme organı. 2) Bu organın, sesleri toplayıp içeriye almaya yarayan dış bölümü 3) Balıklarda başın iki yanında bulunan ve ağızdan alıp solungaçlardan geçirdiği suyu dışarıya vermeye yarayan yarıklardan her biri 4) Saban kulağı. 5) Duvar, baca, şömine vb. yerlerde kulağa benzer çıkıntı. 6)Telli çalgılarda tel germeye yarayan burğu. 7) **Akarsuların ve özellikle göllerin karaya giren ve durgunlaşan yerleri.** 8) Seslerin uygunluğunu seçebilme ve değerlendirebilme yeteneği (TS, 2011: 1518). TAS'ta bulunamayan sözcüğün TTAS'ta anlamları şöyledir: 1) Sabanın toprağa giren kısmının iki tarafında bulunan ve toprağı yanlara dökmeye yarayan parça.(Oğuz *Acıpayam, Çöplü *Çivril -Denizli, Eymir *Bozdoğan -Aydın,*Susurluk, Yeniköy -Balıkesir,*Akyazı -Sakarya,-Bolu,Çorum, *Antakya -Hatay, *Bor -Niğde,*Çumra, *Ermenek -Konya,*Anamur -İçel,*Milas, Yerkesik -Muğla, Edirne, *Lüleburgaz, Çavuşköy *Babaeski -Kırkclareli, *Saray -Tekirdağ. 2) **Yağmur ve sel sularının toplandığı çukur, su yatakları, küçük dereler, arkların ya da göl ve dereden tarlaya alınan suyun ağızı, küçük vadi, iki yol arasında kalan toprak parçası, göllerin karaya giren sivri kısımları, tarlanın köşesi, dar yeri.** 3) Gücü sırtını koymaya yarayan dokuma aygıtının yan direkleri. 4) Köprünün iki yanındaki duvarlar, Makbuz (Kütahya-Çanakkale, Çayar -Çankırı vb.) 5) Oku boyunduruğa bağlayan kayış, kağı arabalarında iki oku boyunduruğa yakın yerde birbirine tutturulan sivri ağaç parçaları. 6) Telli müzik araçlarında akort vidası, burğu, 7) Koyun ve keçilerin butlarındaki açu biçiminde sinir. 8) Kenar. 9) Sarmısaklı yoğurt dökülerek yenilen bir hamur yemeği, mantı.10) Kolayca taşınması için çuvalın ağzının iki yanına yapılan tutma yeri, kulp.11) Çamlıklarda biten, yemeği yapılan bir çeşit ilkbahar bitkisi (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sulak sözcüğünün TS'deki anlamları şunlardır: 1) **Suyu olan, suyu bol (yer) 2) Kuşlar için su konulan küçük kap.** (TS,2011,s.2168) TAS'ta verilen anlamı ise şöyledir: **Su alınacak, su içilecek yer, suvat.** (TAS,1983,s.194) TTAS'taki anlamları şunlardır: 1) **Hayvan sürülerinin sulandığı yer.**(*Akkuş Ordu, Çepni *Gemerek, *Koyulhisar -Sivas, Adana,*Mut ve köyleri -İçel) 2) Süzgeçli tenek.3) Çeşme 4) **Buz**

tutan derede hayvanların su içmesi için açılan yer (<https://sozluk.gov.tr/>). KBS'nde sulak sözcüğü için 1) **Suyu olan, suyu bol.** 2) **Kuşlar için su konulan küçük kap, suluk.** OT.suwlag 'hayvan sulanacak yer, yalak (DLT) < su(w)+la-k (Gülensoy, 2011: 813) anlamları verilirken kulak sözcüğü için ; 'Başın her iki yanında bulunan işitme organı' ET.,ve OT.'de Kulak-Kulhak-Kulkak-Kulgak-Kulag < Kul- 'işitmek'+-gak/-kak, Bang bu sözcük için : kul 'uşak'+kak 'küçültme eki'= küçük kulak (Gülensoy, 2011: 565) açıklamasını vermiştir. Her iki sözcüğün de "su" ile olan ilişkisi her üç sözlükte de verildiği gibi, benzerlik oranını arttırmıştır. Bu da iki sözcüğün aynı olduğunu kanıtlamaktadır.

Kinik ~ Sinik

Türkçe Sözlükte "kinik" sözcüğünün anlamı verilmeksizin **sinik**" sözcüğüne yönlendirmektedir. Sinik sözcüğünün TS'deki anlamları ise şudur: 1) Sinmiş, yılmış, pusmuş 2) Sinizm taraftarı (kimse veya görüş), **kinik.** (TS, 2011: 2117) TTAS'ta ise : Çam ağacından yapılmış su testisi (Yerkesik -Muğla), Su almış, ıslak odun (Ula -Muğla) (<https://sozluk.gov.tr/>). Kinik sözcüğünün hali hazırda doğrudan sinik sözcüğüne yönlendirmesi, bu sözcüklerin aynı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kömbe ~ Söbe

Kömbe sözcüğünün TS'deki anlamı şöyledir: **Un, tuz ve yağ ile yoğrulan kızgın sacda veya fırında pişirilen ekmek** (TS, 2011: 1498). TTAS'ta verilen anlamları şöyledir: 1) **İki sac arasında ya da külde pişirilen mayasız ekmek.** (*Emirdağ -Afyon, Çandır *Sütçüler, *Yalvaç -Isparta, Söğüt, Honaz, Beylerli -Denizli, Sürez, Eymir, *Bozdoğan, Dallica *Nazilli -Aydın, Tokat, Bozan -Eskişehir, *İskilip-Çorum, Yeni Kırampa *Zile -Tokat, *Kelkit -Gümüşhane, *Kemah -Erzincan, *Arapkir -Malatya vb.). 2) **Fırında pişirilmiş şişkin, yuvarlak ekmek, Mayalı ekmek, Yağlı ekmek.** 3) Açılmış yufkaya patates, kavurma, soğanlı kıyma, haşhaş konularak yapılan sac ya da fırın ekmeği. 4) Süt, yağ ve şekerle yapılan bir çeşit çörek, kurabiye. 5) Tahin ve mısır unundan yapılan bir çeşit hafif tatlı, Baklava. 6) Geniş yüzlü ve dolgun vücutlu (kimse). 7) **Kızgın küle gömülerek pişirilen bir çeşit kalın ekmek.** 8) **Somun,** 9) Gömme, bir yemek. 10) **İki sac arasında ya da külde pişirilen mayasız ekmek** veya kıymalı, peynirli çörek (<https://sozluk.gov.tr/>).

Söbe sözcüğünün TS'deki anlamı şudur: 1) **Biçimi yumurta gibi olan, beyzi, oval** (TS, 2011: 2148). TAS'ta söbe sözcüğü söbek sözcüğüne yönlendirmektedir. Söbek sözcüğünün farklı şekilleri olan sobek, sobı sobıca, söbe, söbeke, söbeki, söbi, söbü, söbüce verilmiştir. Anlamı ise 1) Beyzi, yumurta biçiminde olarak verilmiştir (TAS, 1983: 191). TTAS'ta : **Yumurta biçimi, oval,** (Salda *Yeşilova -Burdur, Seyit *Çal, Tilkili *Tavas -Denizli, Eymir *Bozdoğan, Hacıbeyli *Nazilli -Aydın, *Bayındır -İzmir, Karaoğlan *Alaşehir -Manisa, *Gediz, Kalkan -Kütahya, *Düzce -Bolu, *Akyazı -Sakarya) (<https://sozluk.gov.tr/>). KBS'nde söbe, söbü sözcüğü için 'biçimi yumurta gibi olan, beyzi' = OT. Söbi, sobı 'uzun veya sivri nesne(yuvarlak olmayan)-subı'uzamak, incelmek, söbüleşmek'>sö(>ü,o)be(ü)+lek/lemeç/+len/+laki/+ldek/+n açıklamaları verilmiştir (Gülensoy, 2011: 803). Kömbe sözcüğü için '**İki sac arasında ya da külde pişirilen mayasız ekmek**' <ET.Köm-+-be(<-me)>KÖ(>o,u,ü)M(>n)-B(>p)E açıklamaları yapılmıştır (Gülensoy, 2011: 552). İki sözcüğün de ortak anlamı yuvarlak biçimde olan ve ekmek anlamlarına gelmesidir. Aralarında ses denkliği görülmesine ve anlamlarının bir kısmı aynı olmasına rağmen bu iki sözcüğe yine de şüpheyile yaklaşılmalıdır.

Kıska ~ Sıska

Kıska sözcüğü Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde şöyle açıklanmıştır: Yerel ağızlarda *ıska, iska, fisga, fisge, tıska, sıska* gibi birtakım biçimler de geçer. Ağızlarda **soğan tohumu** için de kullanılır. Kökeni karışıktır. Tietze'ye göre, Arapça **gizħ* (*gizħ* 'arpacık soğanı' biçiminden alınmıştır. Buna karşılık Tzitzilis *ıska, fisga, fiska, gısqa, gıska, isga, iska, kısqa, kıska, kisga, sıska, sıska, usga, tıska* biçimlerinin Rumca ἰσκα'dan geldiğini yazmıştır. Tietze, *kıska* sözcüğünün yanında kullanılan *ıska* biçimini vermiş ancak *kıska*'nın başındaki *k*'nin düşmesi üzerinde durmamıştır. Tietze *tıska, sıska* gibi yan biçimlerini de açıklamamıştır. Tzitzilis de *ıska, iska* yanında *kıska* (~ *kısqa, gıska*) biçimlerini saymış ancak o da *kıska* (~ *gıska*) biçiminin başındaki *k*'yi göz ardı etmiştir. Türkçede söz başındaki *k*'lerin ara sıra düştüğünü biliyoruz. Buna karşılık söz başında *k*-türediği seyrek olarak göze çarpar (Eren, 1999: 240).

Kıska sözcüğünün TS'deki anlamına baktığımızda "Arpacık soğanı" olarak karşımıza çıktığını görürüz (TS, 2011: 1424). TTAS'ta ise anlamları şunlardır: 1) **Arpacık soğanı** (Emirdağ -Afyon, *Zincirlikuyu -İstanbul, Çilehane *Reşadiye, *Niksar, *Zile-Tokat, -Trabzon, Gümüşhane, *Hozat -Tunceli, *Ağın -Elâzığ-Urfa, *Nizip -Gaziantep *Afşin ve köyleri -Maraş, *Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri-Hatay *Divriği, *Gemerek, *Şarkışla ve köyleri -Sivas, -Ankara, *Zencidere, *Pınarbaşı -Kayseri *Mucur -Kırşehir, *Bor -Niğde, -Konya Araplar, *Kadirli, *Pozantı -Adana, *Mut ve köyleri -Çel vb... 2) **Soğanın iç bölümü**, 3) **Ufak kuru soğan** (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sıska sözcüğünün TS'deki anlamları şunlardır: 1) Çok zayıf ve kuru, kaknem, çelimsiz, arık, 2) Karın boşluğuna su dolmuş olan. TTAS'taki anlamı ise "**Soğan tohumudur**". (Gelendost -Isparta, Trabzon, Gare *Ardeşen -Rize, Şehli, Piraziz, *Tirebolu, Nefsiköseli *Görece -Giresun, Karaözü *Gemerek, Hacıilyas *Koyulhisar -Sivas (TS, 2011: 2103).

KBS'nde sıska sözcüğünün anlamlarından ikincisi "**soğan tohumu**" olarak verilmiştir. Bu madde doğrudan kıska sözcüğüne de yönlendirmektedir. Kıska sözcüğüne ise **tohumluk küçük soğan**' anlamı verilirken, Tü. > Zaza. Kesha 'arpacık soğanı', Kürt. Kısbe <kıs- (/b/türemedir) +-e (<a) açıklaması yapılmıştır. Özellikle hepsinde ortak anlama sahip olan bu iki sözcüğün, k-s ses denkliği temelinde aynı sözcük oldukları tespit edilmiştir (Gülensoy, 2011: 773).

Kaba ~ Saba

Kaba sözcüğünün TS'deki anlamları şunlardır: 1) **Özensiz, gelişigüzel yapılmış, zevksiz, sakil, ince karşıtı**. 2) Taneleri iri. 3) **Terbiyesiz, görgüsü kıt, nezaketsiz (kimse)**. 4) Hafif olduğu hâlde kalın veya hacimli. 5) Kuyruk sokumunun her iki yanındaki şişkin yer. 6) Terbiyeye, inceliğe aykırı, çirkin, kötü (TS, 2011: 1247). TAS'taki anlamı şudur : 1) Büyük, iri, kocaman (TAS, 1982: 121). TTAS'taki anlamları şöyledir: 1) Mağara. (*Pazar -Rize), 2) Dövmek için harman yerinde koni biçiminde yığılan tahıl. 3) Ebegümece. 4) Kaplıca. 5) Toplu ve güçsüz kimse. 6) Koyunlara takılan büyük, yuvarlak çan. 7) Kabe (<https://sozluk.gov.tr/>).

Saba sözcüğünün anlamı bulunamamıştır. Ancak kaba saba ikilemesi olarak TS'de anlamına bakılırsa şöyledir: 1) **Görgüsü 2) Özensiz 3) Görgüsü bir biçimde** (TS, 2011: 1250). Bu sözcüğün ikileme olarak kullanımı anlamı pekiştirmek amaçlıdır. Aynı

anlamli kelimelerin kullanildiği bir ikileme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da bize sözcüklerin ses değişimi yaşadığını ve aynı sözcük olduklarını gösteren bir örnektir.

K/Göynük ~ Sönük

Göynük kelimesi için Hasan Eren şunları söylemiştir: 1) 'yanık', 2) 'orman yakılarak açılan tarla'. Göynük, Göynükbelen, Göynükçukuru, Göynükler, Göynüklü, Göynükören gibi yer adlarında '**orman yakılarak açılan tarla**' olarak saklanmiştır. 'Yanmak' anlamına gelen göynüme'kten geldiği açıktır: göynü- + -k eki. Yanmak'tan gelen yan- + -ık sözcüğünde olduğu gibi (1999: 163). TS'de göynük sözcüğünün şu anlamları verilmiştir: 1) **Yanık, yanmış.** 2) Güneşte yanmış. 3) İyice olmuş (yemiş). 4) Acısı olan, elemli. 5) Orman yakılarak açılan tarla (TS, 2011: 976). TAS'ta verilen anlamları şöyledir: 1) Acı, **yanık, yanmış**, yanma, kızarmış, hicran, ızdırap, keder. 2) Hararet (TAS, 1983: 99).

TTAS'da verilen anlamları ise şöyledir: Az yanmış, ateş karşısında renk değiştirmiş kumaş.(Sofular *Eğridir, Yassıören *Senirkent -Isparta,*Görece -Giresun-Gaziantep İbrala *Karaman -Konya, Ferhenk *Anamur -İçel. 2) Üzüntüden ağlar duruma gelme. 3) **Orman sökülerek ya da yakılarak yapılan tarla.** 4) Bayır. 5) Bir şeyin yumuşaması, çürümesi hali. 6)Vücutta, darbeden meydana gelen iz, morluk.

Sönük sözcüğünün TS'deki anlamları şöyledir: 1) **Sönmiş olan** 2) Parlaklığı, hızı az veya azalmış olan, etkisiz, zayıf. 3) Göze çarpmayan, dikkat çekmeyen, silik (TS, 2011: 2150) TAS'ta ve TTAS'ta sözcük bulunamamıştır. İki sözcüğün de "sönmiş olan" ve "yanık" anlamlarının aynı olduğu görölmektedir. Dolayısıyla örnek k-s ses değişmesi yaşandığını doğrulamaktadır.

Kıkırdamak ~ Sakırdamak

Kıkırdamak sözcüğünün TS'deki anlamı : 1) Kıkır kıkır' diye ses çıkararak gülmek. 2) **Donacak kadar üşüme.** 3) **Soğuktan donmak.** 4) Ölmek (TS, 2011: 1406). Sözcüğün TTAS'taki anlamları şöyledir: 1) Ölmek. 2) **Soğuktan donmak.** 3) Kıkır kıkır gülmek.

Sakırdamak sözcüğünün TS'deki anlamı : **Korkudan veya soğuktan titremek'tir** (TS, 2011: 2013). TTAS'ta : 1) **Çok titremek** (Çöplü *Çivril, *Çal, Honaz, -Denizli,*Kandıra -Kocaeli, *Ünye -Ordu) anlamında verilmiştir. Her iki sözcüğün de "soğuktan donmak, üşüme" anlamlarının ortak olduğunu ve buna bağlı olarak aynı kelime olduklarını görmekteyiz.

Kel ~ Sel

Kel sözcüğü TS'de şu anlamlara gelmektedir. 1) **Saçı dökölmüş olan (kimse).** 2) **Çıplak** (doğa), yaprakları dökölmüş (bitki). 3) Gelişmemiş, cılız (bitki). 4) **İçinde az eşya bulunan** (TS, 2011: 1380). Tarama Sözlüğü'nde bulunamayan sözcük için TTAS'ta şu anlamlar verilmiştir: 1) Aşı kalemi (Bolu- Gaziler, Ilgaz, Saray -Çankırı, Konya). 2) Sebze fidesi (Bağıllı ,Gelendost -Isparta). 3) Tomurcuk (Niğe).4) Meyve ağaçlarının sürgünü (Yukarısölöz, Orhangazi -Bursa). 5) İyi büyömemiş meşe ve çalı fidanı (Çığrı , Dinar -Afyon).6) Ekine zarar veren, tarlalarda kendiliğinden çıkan yabani ağaç ve sürgünleri (Keçiborlu -Isparta, Gaziantep, Serik -Antalya). 7) Çirkin, fena, kötü (İğdecik, Sancaklıboz -Manisa, Karaman, Ermenek -Konya, Mersin, Mut, Silifke -İçel, Serik -Antalya). 8) Olmamış, ham meyve (Van). 9) Sıcak, kaynar (Nazimiye -Tunceli). 10) Yarım (ağırlık ölçüsü için)(Ereğli -Konya). 10) Erkek manda (Van). 11) Biçimsiz, zayıf hayvan ya da insan (Yanpar -İçel). 12) Bağda üzümlerde görölen bir hastalık

(Gaziantep). 13) Mezar taşı (Bitlis).14) **Verimsiz toprak** (Maraş, Bor -Niğde, Yapıntı, Mut -İçel). 15) Hindi (Solaklar, Hediyeli, Kandıra, İzmit -Kocaeli).16) Hububat maddelerinin işe yaramayan kabuk kısmı (Çüngüş, Çermik Diyarbakır) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sel sözcüğü TS’de 1) Sürekli yağın yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını 2) Hareket hâlindeki büyük kalabalık, yığın 3. Etki ve iz bırakan güçlü durum veya davranış. 4) Yoğunluk anlamlarına gelmektedir (TS, 2011: 2060). Tarama sözlüğünde bulunamayan sözcük TTAS’ta şu anlamlara gelmektedir: 1) Kez (Burdur). 2) Salya, tükürük (Develi -Kayseri, Adana, Yozgat, Bünyan Kayseri, Bor Niğde). 3) Üstünde ekmek pişirilen sac (Erciş -Van, Ahlat -Bitlis, Bulanık-Muş).4) **Bir parça, az** (Burdur, Karıncak -Kırklareli). 5) Avuç içi (Sekiaylası -Isparta) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Hasan Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü’nde “sel” sözcüğü için şu açıklamayı yapmaktadır: Sürekli yağmurlardan veya eriyen karlardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su ~ Az sel. -Tkm sil. -Krg sel. -Kklp sel. -Kzk sel. < Ar sayl. Farsçaya da sayl ‘water flowing, a torrent, flood, flux’ olarak geçmiştir. O açıdan Türk diyalektlerine Farsça yoluyla geçtiği anlaşılıyor (1999: 360). Kel ve sel sözcüklerinin TTAS’taki anlamlarından olan “verimsiz, az, bir parça” anlamları iki sözcüğün de aynı olduğunu düşündürmektedir.

Kor ~ Sor

Kor sözcüğü TS’de; 1) **İyice yanarak ateş durumuna gelmiş kömür veya odun parçası.** 2) Büyük acı, üzüntü, sıkıntı, dert. 3) Kırmızı renkli anlamlarına gelmektedir (TS, 2011:1481). TAS’ta; 1) Duvar taşlarında bir sıra, dizi anlamına gelmektedir (TAS, 1983: 144). TTAS’ta ise kor sözcüğü;1) Sıra, dizi, altın dizisi (Malatya, Urfa,Gaziantep, Andınn -Maraş ve çevresi, Palha, Divriği -Sivas, Antakya -Hatay). 2) Yapıca aynı boyda taşlardan yan yana dizilerek yapılan bir sıra (Lapseki -Çanakkale, Diyarbakır, Malatya, Urfa, Gaziantep, Afşin, -Maraş ve çevresi, Palha *Divriği -Sivas, Antakya -Hatay). 3) Biçilmiş ekin demetlerinin yığın yapmak için kümelenebilir durumu (Merzifon ve köyleri -Amasya, İsgöbü -Kayseri). 4) **Odun yığını** (Çığırı *Dinar -Afyon, Burdur). 5) Eşyayı üst üste koyarak yapılan düzgün yığın (Topaç -Yozgat). 6) Satır (Gâvurdağı *Osmaniye -Adana).7) Katır çanı (-Kastamonu, Bayadı -Ordu, Pazar Kızılcahamam -Ankara). 8) Köpeklerin boynuna takılan çingirak(Vakfikebir -Trabzon, Nallıhan -Ankara). 9) Dere (Erzurum ve çevresi). 10) Tahıllarda görülen sürme hastalığı (Hozat -Tunceli). 11) Sin, gömüt (Bahadırlı ,Bayramiç -Çanakkale, Çakır, Şebinkarahisar -Giresun, Erzurum, Erzincan, Sivas).12) Kör (Elazığ, Urfa, Kırşehir vb.).13) Kağnı (Boyalı, Sarıkamış Kars). 14) Yapıda aynı boyda taş ya da tuğlaların yan yana konulmasıyla oluşan sıra, dizi (Çorum). 15) Kör; kapalı; çıkmaz (Erzurum, Diyarbakır) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Hasan Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü’nde “kor” sözcüğü için şu açıklamayı yapmıştır : Kor ‘**iyice yanarak ateş durumuna gelmiş kömür veya odun parçası**’ ~ Az. gor. -Tkm gōr ‘ateş durumuna gelmiş kömür parçası’. -Kırg. kor ‘kōz’. -Özb. kor. Çağdaş diyalektlerde ‘kor’ olarak koz biçiminin kullanıldığı göze çarpıyor. Örn. Karakalpakçada ‘kor’ olarak koz biçimi kullanılır. Altayca, Teleütçe, Şorca gibi diyalektlerde de kos biçimi geçer. Türkçe kor ile koz arasındaki benzerlik düşündürücüdür. Bilimsel yayınlarda bu biçimlerin sıklıkla birleştirildiğini görüyoruz (1999: 252).

Sor sözcüğü TS’de ve Tarama sözlüğü’nde bulunamazken, TTAS’ta şu anlamlara gelmektedir: 1) **Ağacın odun tabakası** (Söğüt -Denizli), 2) Çayır biçilirken sırayla toplanan ot bağlamları (Ordu) (<https://sozluk.gov.tr/>). Her iki sözcüğün de farklı anlamları olmakla birlikte “odun parçası” anlamına gelen anlamları bizi iki sözcüğün aynı olabileceği düşüncesine itmiştir.

Kapılmak ~ Sapılmak

Kapılmak sözcüğü TS’de: 1) Kapma işine konu olmak. 2) Sürüklenmek. 3) Birine güvenip boş bulunarak aldanmak. 4) Bir kimseye tutulmak, bağlanmak, aşırı sevgi duymak. 5) Bir şeyin veya kimsenin güçlü etkisinde kalmak anlamlarına gelmektedir (TS, 2011: 1308). TAS’ta sözcük; 1) Müncezip olmak, kendini kaptırmak anlamındadır (TAS, 1983: 125).

Sapılmak sözcüğü TS’de 1) Sapma işi yapılmak anlamında verilmiştir. TAS’ta ilginç bir şekilde sapılmak sözcüğü kapılmak sözcüğüne yönlendirmektedir (TAS, 1983: 180). Bu da sözcüklerin ses değişimi yaşadığını ve aynı sözcük olduklarını göstermektedir.

Karmak ~ Sarmak

Karmak sözcüğü TS’de: 1) **Karıştırmak, birbirine katmak**, 2) Toz durumundaki bir şeyi sıvı ile karıştırarak çamur veya hamur durumuna getirmek (TS, 2011: 1333). TAS’ta 1) Su, önündeki set dolasıyla birikip kabarmak. 2) Kararmak, bulanmak, 3) **Karıştırmak, katmak, birleştirmek, mezcetmek** (TAS, 1983: 128). TTAS’ta; 1) Hayvanların çiftleşmesi (Afyon). 2) Bentin ya da arkin suyu çoğalmak, taşmak (Kaklıç, Menemen -İzmir, Kandıra -Kocaeli, Gaziantep, Çubuk, Polatlı -Ankara, Zencidere -Kayseri, Avanos -Nevşehir, Bor -Niğde). 3) Olta (Sinop). 4) Eskimek (İzmir). 5) Hastalık bulaşmak (İnegöl -Bursa).6) Bıkmak (Lapseki -Çanakkale).7) Birisinin arkasından kötü konuşmak (Kilis -Gaziantep, Alacahan, Kangal -Sivas), Doymak, bıkmak (Uşak). 8) Daha ağır hastalığa çevirmek (Bölce ağaç, Manyas Balıkesir) (<https://sozluk.gov.tr/>).

Sarmak TS’de 1) **Çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak, çevrelemek**. 2) **Kuşatmak, çevirmek, ihata etmek**, 3) Dolayında yer almak. 4)Yayılp etkisi altına almak, kaplamak, 5) Örtmek, 6) **Kucaklamak**. 7) Yumak yapmak. 8) Şerit, ip vb. şeylerin dolaşması. 9) Kâğıt veya bir bitki yaprağıyla dürmek. 10) Sarılıp turmanmak. 11) Bir şeyi başka bir şeyin içine koyup onunla kaplamak 12) Taşıtı turmandırmak, yükseğe doğru çıkmak.13) Saldırmak, hücum etmek, 14) Bir görev veya işin yerine getirilmesini başkasına yüklemek. 15) Sözle saldırmak, tedirgin etmek, 16) Hoşuna gitmek, zevkini okşamak (TS, 2011: 2039).

TAS’ta “**Sarılmak, kucaklamak**” anlamında verilmiştir (TAS, 1983: 181). TTAS’ta 1) Köpek havlaması, saldırmak (Mut -İçel, Elmalı, Finike -Antalya). 2) Değnekle, sopayla dövmek (Mut -İçel). 3) Değirmen arklarındaki suyu tahtalarla öbür yana geçirmek (Kurşunlu- Çankırı). 4) Yükleme (Akçakoca -Bolu). 5)Tırmanmak (Akçakoca -Bolu). 6) Yükleme (Eşme Uşak). 7) Köpek vb. hayvan saldırması (Tosmurlu, Hurma, Arkarası , Silifke İçel).8) **Sarmak, kuşatmak** (Doğu Trakya). 9) Hoşa gitmek, hoş gelmek (Rize). 10) Sermek, yaymak, Serpmek (Artvin Yusufeli Uşhum köyü). 11) **Dolanmak, sarmak, Kucaklamak** (Artvin Yusufeli Uşhum köyü) (<https://sozluk.gov.tr/>).

a) Karmaşık ~ Sarmaşık

Karmaşık sözcüğü yalnızca TS’de bulunmuştur. Anlamı şöyledir: 1) **İçinde aynı cinsten birçok öge bulunan, birbirine az çok aykırı birçok şeyden oluşan, mudil**. 2)

Çözeltilerde kendisini oluşturan parçalara iki yönlü olarak ayrışan (iyon veya birleşik), kompleks. 3) Üstün teknolojisi olan, sofistike. 4) Öğelerinin veya gerekli işlemlerin sayısının çokluğu, çeşitliliği yüzünden anlaşılması, yapılması güç olan, komplike. 5) Anlaşılması güç olan (durum), sofistike (TS, 2011: 1334). Sarmaşık sözcüğü de yalnızca TS'de bulunmuşur anlamı şöyledir: Sarmaşıkçillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki (TS, 2011: 2039). Sözlükteki anlamları birebir verilmemekle birlikte karma sözcüğünün karıştırmak ve birbirine katmak anlamları karmaşık sözcüğünü de doğurmuşur. Sarmaşık sözcüğünde de aynı durum söz konusudur. Sarmak fiili çevresini dolanmak, kuşatmak anlamlarındadır.

Kay ~ Say

Kay sözcüğü TS'de 1) **Yağmur, yaz yağmuru** anlamındadır (TS, 2011: 1360). TAS'ta verilen anlamlar şöyledir: 1) **Yağmur, sağanak, bora.** 2) **Yağmur, yaz yağmuru.** (Bergama -İzmir, Tokat -Eskişehir, Yalıköy, Bolaman -Ordu) 3) Nem (Konya). 4) Yağmurdan önce esen şiddetli yel (Lapseki -Çanakkale). 5) Fırtına (Çorum) (TAS, 1983: 131).

Hasan Eren bu sözcük için şunları söylemiştir: Yağmur, yaz yağmuru' yerel ağızlarda kay 'yağmurdan önce esen şiddetli yel' olarak da geçer. ~ Tkm. gay 'kar fırtınası'. Orta Türkçede kâd 'kar fırtınası, tipi' olarak geçer. Eski Kıpçakçada da 'kay' biçimi kullanılır. Eski ve yeni diyalektlerde kullanılan biçimlerin tanıklığına göre Ana Türkçe *kad biçiminden geldiği anlaşılıyor. Ana Türkçe -d'nin çağdaş diyalektlerde -y'ye çevrilmesi eski bir kuraldır. Gabain'e göre Eski Türkçede -d yaşayan bir ek sayılmaz. Brockelmann'a göre kâd 'kar fırtınası' olarak kar'dan (ka-r) ayrılamaz. Ligeti de bu görüşleri olduğu gibi benimsemiştir (Eren, 1999: 220).

Say Sözüğü TS'de şu anlamlarda verilmiştir: Düz, ince, yassı taş (TS, 2011: 2046). TAS'ta: 1) Cilalı, parlak. 2) Dibi yere gömülü kaygan kaya (TAS, 1983: 182). TTAS'ta verilen anlamları ise şöyledir: 1) Düz, tabaka biçiminde ince, yassı taş. (Isparta, Sinop, Samsun, Fakıkcıncılığı -Amasya, Giresun, *Bayburt -Gümüşhane, *Arapkir -Malatya, *Andırın -Maraş, *Antakya -Hatay, Vazıldan *Divriği, Çepni *Gemerek -Sivas, *Mucur -Kırşehir, *Develi, *Pınarbaşı -Kayseri, Nevşehir, Zıvarık, Afşarköyü *Hadım, *Bozkır, *Ermenek -Konya, Bostanlar *Osmaniye, *Bahçe -Adana, Buluklu *Mut -İçel, Antalya. 2) İri, büyük kaya. (Aksaray -İstanbul, Bektaş *Kangal -Sivas, Aşağı Hadım *Hadım -Konya, Adana.3) Dik kayalık, taşlık yer. (Ayvah *Eğridir -Isparta, İzgin *Elbistan, Emirli -Maraş, Erkilet -Kayseri). 4) Ekime elverişsiz, altında taş, kum ve kil tabakası bulunan toprak (Eğridir -Isparta, Sinop, Samsun, Bayadı *Perşembe -Ordu, *Vakfikebir -Trabzon, *Elbistan -Maraş, Çıkrıkçı, maden -Yozgat, *Bor -Niğde). 5) Tarla sürerken ayrılan eni dar, boyu uzun evlek (Çığrı *Dinar -Afyon bereketli *Tavas, Gönen -Isparta, karamanlı *Tefenni -Burdur, Söğüt, Honaz -Denizli, Aslıhan -Balıkesir, Evreşe *Gelibolu -Çanakkale, Dont, Karacahisar *Milas, *Ula -Muğla). 6) Kır, düz olmayan yerler (Alucra -Giresun Sivas). 7) Alçı taşı (Adana). 8) Çay kıyılarında giysi yıkanan kulübe (Edirne).9) Akarsu kıyılarında, üstünde giysi yıkanan büyük, düz taş(Kaşoba *Karaisalı -Adana). 10) Arkadaş (Ezine köyleri -Çanakkale). 11) **Su kaynağı, pınar** (İspir -Erzurum). 12) Elçi(Kale *Tavas -Denizli, *Finike -Antalya). 13) Elçi (Kale *Tavas -Denizli, *Finike -Antalya). 14) Koku(Balkanda *Beyşehir -Konya). 15) Düz, yassı büyük taş (Hırmanlı *Gülнар, Namrun *Tarsus, Uzuncaburç, Çaleyik *Silifke İçel). 16) Kaya (Antakya Hatay). 17) Kayalık yar, uçurum(Sütçüler Isparta). 18) Dağ (Malatya). 19) Ekime elverişsiz, altı taş alan(Bünyan Kayseri). 20) İnce uzun tarla

(Darıveren *Acıpayam Denizli). 21) Tarlanın eğimine göre ayrılan büyük evlek (Eldirek *Fethiye Muğla). 22) Sığ, derin olmayan (Çilehane *Reşadiye Tokat). 23) Dağ yamaçlarındaki taşlı, çakıllı arazi (Kırşehir). 24) Dağ yamaçlarındaki taşlı, çakıllı arazi (Kırşehir). 25) Ekime elverişsiz toprak (Ordu) (<https://sozluk.gov.tr/>). Sözcüklerin su ile ilişkili anlamları olduğu ve ses değişmesi yaşayarak aynı oldukları tespit edilmiştir.

Küpürmek ~ Süpürmek

Küpürmek sözcüğü TS’de ve TAS’ta bulunamamıştır. TTAS’ta: 1) **Saman, toprak, tahıl vb. şeyleri el ya da kürekle itelemek** (Civanyaylağı *Mersin -İçel) anlamında verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Süpürmek sözcüğünün TS’de verilen anlamları şöyledir: 1) **Bir şeyin, bir yerin üstündeki çer çöp, toz toprak vb. şeyleri süpürge, fırça veya başka bir araçla toplamak, temizlemek.** 2) Çıkarıp atmak, kovmak. 3) Tüketmek, bitirmek (TS, 2011: 2182). TAS’ta anlamı tespit edilemezken, TTAS’ta verilen anlamlar şöyledir: 1) Kaçmak (Fırıs göçmenleri-Maraş). 2) Silmek (Şehli -Giresun-Trabzon). 3) Köpek koyun sürüsünü toparlayıp sürmek (Erzincan) (<https://sozluk.gov.tr/>). Hasan Eren’in sözlüğünde küpür sözcüğü fiil olarak değil isim olarak bulunmuş ve küpür sözcüğü gübür sözcüğü ile aynı anlamda görülmüştür. Gübür sözcüğü için şu açıklama yapılmıştır: “gübre yerel ağızlarda ‘süprüntü, çöp’ anlamında da kullanılır. Ağızlarda güpür, küpür olarak da geçer. Dilimizde daha çok ‘gübre’ adı kullanılır” (1999: 165). Her iki şekilde de sözcüklerin bir araç vasıtasıyla bir şeyleri itelemek anlamlarının ortak olduğunu ve ses değişmesi yaşadığını görmekteyiz.

Kara ~ Sara

Kara sözcüğü TS’de; 1) Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak. 2) **En koyu renk, siyah, ak, beyaz karşıtı.** 3) Bu renkte olan. 4) Esmer. 5) Kötü, uğursuz, sıkıntılı, 6) Yüz kızartıcı durum, leke. 7) İftira anlamlarına gelmektedir (TS, 2011: 1313). TAS’ta: 1) Ayıp. 2) Zenci, Suç (Samsun, Ünye -Ordu). 3) İftira, Leke (Gelendost -Isparta, Alaeddin *Acıpayam -Denizli, Tire -İzmir, Tokat -Eskişehir, Merzifon -Amasya, Ortaköy, Şarkışla -Sivas, Bor -Niğde, Ermenek -Konya), Gece bekçisi, Jandarma (Çorum). 4) Anahtar (Konya). 5) **Kara, siyah** (Diyarbakır Ağzı). 6) Etin sık kısmı, Zenci (Urfa Merkez Ağzı). 7) Su içinde toprak parçası (Malatya). 8) Kara kış: kara kış, zemheri// kara kuru: zayıf, çelimsiz (Artvin Yusufeli Uşhum köyü) (TAS, 1983: 125).

Hasan Eren kara sözcüğü için şu açıklamayı yapmıştır : Yeryüzünün denizle örtülü olmayan bölümü, toprak’. Kahane-Tietze, Doerfer gibi yazarlara göre Arapçadan alınmıştır (<Ar qārra). Kononov kara’nın bu anlamda belli başlı bütün Türk diyalektlerinde kullanıldığını göz önüne alarak bu görüşe katılmamıştır. Kormuşin de kara’yı ‘toprak’ olarak en koyu renge verilen kara adından ayırmamış ancak Moğolcada qara’nın ‘toprak’ olarak geçmediğini belirtmiştir (1999: 210).

Sara sözcüğü TS’de: Zaman zaman kendini kaybederek olduğu yere düşme, vücutta şiddetli çırpınmalar ve ağız köpürmesi ile ortaya çıkan bir sinir hastalığı, tutarık, tutarak, tutarga, yilbik, epilepsi anlamına gelmektedir (TS, 2011: 2033). Sözcüğün TAS’ta anlamı bulunamamıştır. Bizim ses denkliği için kullanacağımız anlamlar TTAS’ta mevcuttur. 1) **Kuytu, karanlık, güneşsiz yer** (Akpınar -Ordu), 2) Atlarda nezle hastalığı (Afşin -Maraş), 3) Sarı (Güney-Batı Anadolu).

Kara sözcüğünün anlamları arasında özel olarak “gölge, kuytu, karanlık vb.” anlamlar olmamakla birlikte genel çerçevede kara sözcüğünün bu anlamları bünyesinde

taşıdığı bilinmektedir. Ancak yine de şüpheyle yaklaşılabilir. Her iki sözcüğün de “güneşsiz yer, gölge anlamları sözcüklerin aynı olduğunu düşündürmüştür.

SONUÇ

1. Bu makalede ortaya konan “k~s” ses denkliği, Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü ve Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü esas alınarak oluşturulmuştur. Örneklerde denkliğin en fazla ağızlardaki anlamlarıyla uyumlu olduğu görülmüştür.

2. Makalede toplamda 20 (ana örneklere bağlı olarak gelişmiş olan 25) örnek incelenmiştir. Bu örneklerin k’li ve s’li biçimlerinin Türk lehçelerinde hala yaşadığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak yabancı dillerdeki denklikler de ilgi çekici biçimde tutarlıdır. Lehçeler arasındaki farklılıklar Türk dili tarihinin ses değişimleri (düşme, daralma, genişleme vb.) ses olaylarından kaynaklanmaktadır.

3. Aralarında ses denkliği kurulan kelimelerin doğrudan bulduğumuz denklik için kanıt olduğu örnekler mevcuttur. “Kinik” sözcüğünün “sinik” sözcüğünü, “sapılmak” sözcüğünün “kapılmak” sözcüğünü referans gösterdiği örnekler gibi.

4. Örneklerdeki ses denkliği sözcüklerin ses, biçim ve anlam bakımından paralelliğine göre belirlenmiştir. Bazı örneklerde denkliğin birden fazla anlamıyla denkliği doğruladığı görülmüştür. Kelek-selek örneğinde sözcüğün hem “aptal” hem de “sepet” anlamını karşılama gibi. Ses değişikliğine uğramış sözcüklerin metaforlaşma süreçleri de aynı şekilde gerçekleşmiştir.

5. Bazı örneklerde kelime başı ve kelime içi ünsüz değişimleri olmakla birlikte aralarındaki anlam bağının kopmadığı, ağızlarda farklı şekillerinin görüldüğü tespit edilmiştir. Kırık-Sınık-Sırık örneğinde olduğu gibi.

6. Makalede örnek sayısı az olduğu için belirtilmeyen ancak gözden de kaçmayan bir durum tespit edilmiştir. Bu da /k/ ve /s/ sesleri arasında bir zıtlık olabileceği düşüncesidir. Kemiz sözcüğünün “sıska, cılız” anlamında kullanılırken, Semiz sözcüğünün “şişman” anlamına gelmesi ve buna ek olarak Çuvaşça “samir” sözcüğünün ‘yağlı, şişman’ anlamında olması. Kak sözcüğünün anlamlarından birinin “zayıf ve kuru kimse, beceriksiz” iken Sak sözcüğünün anlamlarından birinin “uyanık, gözü açık, ihtiyatlı” olarak verilmesi aralarında bir zıtlık olabileceğini göstermektedir. Kuru ve sulu sözcüklerinin de anlamları itibariyle aralarında bir zıtlık olduğu görülmektedir. Bu örnekteki zıtlığın /k/~s/ ve /r/~l/ değişimi sonucu olduğunu düşünmekteyiz. Aynı şekilde Kırt ve Sert sözcükleri arasında da bir zıtlık tespit edilmiştir. Kırt sözcüğünün anlamlarından biri “Gevrek, az sert ve çabuk kırılan”dır. Sert sözcüğünün anlamı ise tam tersine “Çizilmesi, kırılması, buruşması, kesilmesi veya çiğnenmesi güç olan, pek, katı, yumuşak karşıtı”dır. Bu sözcükler arasında da bir zıtlık olduğu görülmektedir.

Kısaltmalar :

Alm. : Almanca

Alt.: Altay Türkçesi

Arap.: Arapça

ATü.: Ana Türkçe

Az.: Azerbaycan Türkçesi

Blk.: Balkan ağızları

Bşk.: Başkurt Türkçesi

Çuv.T. : Çuvaş Türkçesi

DLT. : Divanü Lügati’t Türk

Erm.: Ermenice

ET.: Eski Türkçe

Fars. : Farsça
Fin.: Fince
KBS. : Köken Bilgisi Sözlüğü
Kklp.: KaraKalpak Türkçesi
Krg. : Kırgızca
Kr. Korece
Kumd.:Kumandıca
Kzk.: Kazak Türkçesi
OT.: Orta Türkçe
Özb. T. : Özbek Türkçesi
Rus.: Rusça
Sag.: Sagay Türkçesi
Şor.: Şor Türkçesi
TAS. : Tarama Sözlüğü
Tat.: Tatarca
TatK.: Kırım Tatarcası
Tel.:Teleüt Türkçesi
Tkm.: Türkmen Türkçesi
TS. : Türkçe Sözlük
TT. :Türkiye Türkçesi
TTAS.: Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü
Uyg.: Uygur Türkçesi
Yak.: Yakut Türkçesi
Zaza.: Zazaca

Kaynakça

- Açık Öz, G. (2017). *Dil Akrabalığı ve Altay Dillerinin Akrabalığı Araştırmaları Hakkında Bir Değerlendirme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Gökçen, F. (2015). *Genetik Dilbilime Giriş Altay Dilleri Sorunu*. Ankara: Sonçağ yayıncılık.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karatay, O. (2010). Büyük Kelimesinin Kökeni ve Medlerin Dili Hakkında. *Gazi Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Merkezi, I. Türkiyat araştırmaları Sempozyumu, 11-13 Mayıs 2005* içinde (463-468. ss.). Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Poppe, N. (1994). *Altay Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri*. (Çev. Z. Kaymaz). İstanbul.
- Şengül, F. (2008). Homeros'a Göre Kimmer Kavim Adı Etimolojisi. *Karadeniz Araştırmaları*, 5(17), 33-42.
- Tekin, T. (2013). *Makaleler I Altayistik*. (Hzl. E. Yılmaz ve N. Demir). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2011). Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü (TTAS)*. Erişim adresi <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 19.07.2021).
- Yalçın, S. K. (2018). Su Sözcüğünün Etimolojisi ve Su ile İlişkilendirilen Farklı Sözcüklere Yönelik Ortak Kök Arayışı. *Köktürk Yazısının Okunuşunun 125. Yılında Orhun'dan Anadolu'ya Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (C. 2., 1486-1498. ss.). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983). Ankara : Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yükılmaz A. (2020). Alt ~ Aşağı ~ Ast Sözlere Dâir. *Türkbilgi*, 39, 59-70.